

*psychodiagnostic methods. The results confirmed our assumption about a leading role and influence of two-factor personality theory H.Eysenk (extraversion, emotional stability / instability) on psychosomatic health of girls surveyed students.*

**Key words:** *psychodiagnostics, psychosomatic extraversion girl's health.*

Отримано: 28.03.2015 р.

УДК 159.922.6

*С.В. Кузнецова*

## **ПРОБЛЕМА СФОРМОВАНOSTІ СПРЯМОВАНOSTІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА ПРОФЕСІЮ ПСИХОЛОГА**

*С.В. Кузнецова. Проблема сформованості спрямованості старшокласників на професію психолога. Статтю присвячено вивченню проблеми спрямованості старшокласників на професію психолога. Проаналізовано погляди психологів-науковців на поняття "спрямованість". Розкрито рівні сформованості спрямованості старшокласників, які обирають фах "Психологія". Висвітлено результати дослідження спрямованості старшокласників на професію психолога в період навчання в загальноосвітньому навчальному закладі.*

**Ключові слова:** *спрямованість, старшокласник, рівні спрямованості, психолог.*

*С.В. Кузнецова. Проблема сформованості спрямованості старшокласників на професію психолога. Стаття присвячена вивченню проблеми спрямованості старшокласників на професію психолога. Проаналізовано погляди психологів-науковців на поняття "спрямованість". Розкрито рівні сформованості спрямованості старшокласників, які обирають фах "Психологія". Представлено результати дослідження спрямованості старшокласників на професію психолога в період навчання в загальноосвітньому навчальному закладі.*

**Ключевые слова:** *направленность, старшекласник, уровни направленности, психолог.*

**Постановка проблеми.** Сьогодні наша держава стоїть на порозі величезних економічних, політичних, культурних перетворень. Її подальша розбудова залежить від теперішніх дітей, які мають продовжувати примножувати здобутки старших поколінь. Якою буде наша держава через 10-15 років залежить від професіоналів, що вже зараз опановують обрану професію за власним професійним покликанням. Варто зауважити, що практичний досвід засвідчує, що сучасна молодь недостатньо підготовлена до нових вимог політичної, соціально-економічної ситуації сьогодення. У результаті ми мусимо констатувати досить сумний факт: є багато молодих людей, які майже не володіють інформацією про вимоги до особистості, до тієї чи іншої діяльності, не враховують відповідності обраної професії, а тому професію обирають навмання.

У нових умовах розвитку суспільства сучасний ринок потребує висококваліфікованих працівників в обраній старшокласниками сфері професійної діяльності, які здатні гнучко реагувати в різних професійних ситуаціях і ділових стосунках, вміють самостійно приймати рішення щодо вибору напрямку подальшого професійного зростання та вчасно коригувати власні життєві плани й цілі.

Проблема сформованості спрямованості старшокласників, які обирають фах "Психологія", набуває сьогодні особливої актуальності, коли відбувається психологізація всього суспільства. Від висококваліфікованого психолога, його духовності, моральних якостей, професіоналізму багато в чому залежить подальший розвиток нашого суспільства. У зв'язку з цим професія психолога виступає особливою сферою, оскільки з кожним роком на неї зростає попит на ринку праці й усі сфери соціальної практики (система освіти, медицина, правоохоронна діяльність, соціальна робота, сфера бізнесу та ін.) потребують якісної психологічної допомоги.

Професія психолога перетворюється на самостійну професію. Сьогодні навіть важко уявити якусь галузь чи сферу діяльності, яка не охоплювала б якості активного її учасника – практичного психолога з його знаннями, технологіями (В.В. Рубцов). Це вкотре підкреслює, що сучасна психологічна наука стає все більше практико-орієнтованою, а психологи – необхідними фахівцями, що покликані допомогти суспільству, кожному громадянину знайти відповіді на нагальні питання сьогодення, надавати психологічну підтримку тим, хто опинився в складній життєвій ситуації.

Від того, наскільки правильно старшокласники оберуть свій професійний шлях, залежатиме, як вони будуть навчатися за своїм фахом у виші та якими вони, зрештою, будуть професіоналами на своїх робочих місцях. Саме тому на сьогодні одним з важливих завдань освіти є формування спрямованості на майбутню професію молодого людини ще під час навчання в загальноосвітньому навчальному закладі.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У сучасній психології спрямованість особистості в загальному значенні трактується як "сукупність стійких мотивів, які орієнтують діяльність людини щодо незалежних від наявних ситуацій. Спрямованість особистості характеризується її інтересами, схильностями, переконаннями, ідеалами, в яких виражається світогляд людини" [8, с. 230; 9, с. 339].

Теоретичні основи проблеми спрямованості особистості сформульовані та проаналізовані в працях С.Л. Рубінштейна, Б.Г. Ананьєва, К.К. Платонова, В.С. Мерліна, Б.Ф. Ломова, Є.П. Ільїна, С.Д. Максименка, В.А. Семиченко та ін.

Поняття "спрямованість особистості" в психологічну науку було введено радянським психологом С.Л. Рубінштейном. Він зазначав, що те, чого потребує людина, – це й "породжує спрямованість на відповідний

предмет" [10, с. 518]. На його думку, "спрямованість – це перш за все питання про динамічні тенденції, які як мотиви визначають людську діяльність й одночасно визначаються її цілями й завданнями".

Розглядаючи проблему спрямованості особистості, А.Н. Леонтьєв писав, що "суб'єктивні переживання, прагнення, бажання не є мотивами, тому що самі по собі вони не здатні породжувати спрямовану діяльність, а отже, головне психологічне питання – зрозуміти, в чому полягає предмет даного прагнення, бажання чи пристрасті" [2, с. 196].

У своїх наукових працях К.К. Платонов дійшов висновку, що спрямованість, взята як ціле, своєю чергою "містить у собі такі її форми й підструктури: потяг, бажання, інтереси, схильності, ідеали, світогляд, переконання. Ця підструктура формується шляхом виховання" [7, с. 137]. У своїй теорії він підкреслює соціальну детермінацію спрямованості особистості.

Велику увагу в своїх дослідженнях питанню спрямованості особистості приділяв російський психолог В.С. Мерлін. Він розглядав спрямованість "як ядро особистості, що характеризує її сутність, систему відносин, або диспозицій, або установок, які визначають її спрямованість, активну життєву позицію і при цьому систему соціально детерміновану" [5, с. 94].

На думку основоположника гуманістичної психології К. Роджерса, спрямованість визначається як сукупність поведінкових, емоційних, ціннісно-орієнтованих компонентів, що забезпечує високий рівень розвитку початкового психофізіологічного, духовного, естетичного, морального потенціалу – його самості [11, с. 90].

На відміну від інших науковців, які вивчали питання спрямованості особистості, в своїх роботах сучасний український психолог С.Д. Максименко трактує "спрямованість, як дійсне об'єднання найважливіших цінностей, найважливіших смислотвірних мотивів, які роблять життя людини структурованим, упорядкованим, цілеспрямованим" [4, с. 208]. С.Д. Максименко найважливішими компонентами в своєму підході виділяє цінності й сенс.

Проблему спрямованості вивчала В.А. Семиченко, яка пише: "Спрямованість діяльності є результатом домінування найбільш актуальних мотивів поведінки, які на підставі їхніх вимог і повторень будують зрештою стійку мотиваційну структуру" [11, с. 5]. Під спрямованістю вона розуміє "систему збуджень, що визначають вибірковість ставлень людини до навколишнього світу, об'єкти, на які спрямована її активність". Ця система охоплює всі боки людського життя й проектується на всі життєві події [11, с. 4].

Я.В. Васильєв 1 акцентує увагу на тому, що спрямованість особистості – це цільова спрямованість на майбутнє. Він підкреслює, що все теперішнє, минуле має сенс тільки як досвід або фундамент для майбутнього, що індивід може стати тільки таким, яким він себе бачить у майбутньому, в перспективі життя.

Проаналізувавши теоретичні підходи серед психологів-науковців, можна дійти висновку, що спрямованість розуміється як: "здібності"; "прагнення, бажання, особистісний сенс"; "життєва позиція, установки"; "бажання, інтєреси, схильності, потяг, ідеали, переконання"; "мотиви, цінності"; "поведінка й діяльність людини"; "переконання, погляди"; "життєвий сенс"; "світогляд".

**Метою статті** є розкрити й проаналізувати результати дослідження рівнів сформованості спрямованості старшокласників на професію психолога.

**Виклад основного матеріалу.** У центрі уваги освітнього процесу стоїть особистість – складна система. Вичерпне визначення особистості знаходимо в С.Д. Максименка: "Особистість – це форма існування психіки людини, яка становить цілісність, здатну до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності й саморегуляції, та має свій унікальний і неповторний внутрішній світ" [3, с. 25]. Далі автор наголошує, що "особистість – це процес безперервного становлення людини, спрямованої в майбутнє".

Для забезпечення продуктивності майбутньої професійної діяльності в сфері психології в старшокласників повинні бути сформовані професійно важливі якості, професійні інтереси, вміння та навички, внутрішня мотивація.

Саме це питання й викликало проведення дослідження, метою якого було з'ясувати рівні сформованості спрямованості старшокласників на професію психолога в період навчання в загальноосвітньому навчальному закладі.

Дослідження проводилося на базі ЗНЗ №3, №41, №44, №50, школа-інтернат №5 м. Миколаєва; на базі ЗНЗ №1, №2, Мостовського ЗНЗ Доманівського району Миколаївської області; відділу довузівської підготовки Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського (слухачі підготовчих курсів). Щоб дослідити динаміку рівнів сформованості спрямованості старшокласників на професію психолога, респондентами стали учні 11-х класів ЗНЗ. Загалом було охоплено 236 старшокласників, зорієнтованих на професію психолога.

Для перевірки рівня сформованості спрямованості старшокласників на професію психолога було використано комплекс психодіагностичних методик: анкета для старшокласників "Чи можу я бути психологом" (авторська); твори "Моя майбутня професія", "Чому я обрав(ла) професію психолога?"; малюнок "Символ професії" О.В. Белової; анкета інтересів; диференційно-діагностичний опитувальник (ДДО) Є.О. Клімова; тест Д. Голланда на визначення типу особистості; мотиви вибору професії В.А. Семиченко; методика визначення типу спрямованості особистості (Т. Данилова); експрес-діагностика емпатії (діагностика соціально-перцептивних здібностей психолога); методика "Тип мислення" (у модифікації Г.В. Резапкіної); особистісний опитувальник Г. Ю. Айзенка.

Детальніше зупинимось на авторській анкеті. Вона складається з 10 питань, які стосуються професійних намірів старшокласників, харак-

теру мотивації вибору професії та уявлення про майбутню професію психолога.

За результатами анкетування ми визначили в старшокласників високий (професійні інтереси учня мають змістовний та стійкий характер; головним є інтерес до обраної професії; ціннісні орієнтації характеризуються глибоким розумінням значення професії як для окремої особистості, так і для всього суспільства; ставлення до обраної професії характеризується розумінням її значення, прагненням до самовдосконалення, самопізнання), середній (професійні інтереси старшокласника мають обмежений характер; є досить стійкий інтерес до спеціальних знань, але вони не завжди поєднуються з інтересами майбутньої професійної діяльності; ціннісні орієнтації виражаються позитивним ставленням до майбутньої професійної діяльності; ставлення до обраної професії характеризується прагненням до вдосконалення, але самостійність у роботі недостатня) та низький (професійні інтереси старшокласника не мають стійких інтересів до спеціальних знань; відсутнє поєднання загальних інтересів з інтересами майбутньої професійної діяльності; відсутня система суспільно значущих цінностей, яка відбиває суспільну цінність майбутньої професійної діяльності; ставлення до обраної професії характеризується тим, що учень не виявляє прагнення до самовдосконалення та самопізнання) рівні сформованості спрямованості на професію психолога.

*Таблиця 1*

### **Рівні сформованості спрямованості старшокласників на професію психолога**

Вік (клас)	Загальна к-ть учнів	Рівні сформованості спрямованості					
		Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
		К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
16-17 р. (11кл.)	236	31	13,13	56	23,73	149	63,14

Таким чином, отримані результати свідчать, що кількість учнів, які показали високий рівень сформованості спрямованості на професію психолога, складає лише 13,13%. Відповіді на питання анкет цих учнів дозволяють констатувати: старшокласники чітко уявляють собі, що таке психологія й хто такий психолог, яке його професійне призначення; їм подобається спілкуватися з людьми. Другу групу склали учні, які показали середній рівень сформованості спрямованості на професію психолога, – 23,73%. Старшокласники цієї групи мають загальне уявлення про професію психолога. Якщо узагальнити їхні відповіді, то можна сказати, що переважна більшість прагне бути психологом, уявляє, хто такий психолог, але не зовсім усвідомлює, яке його професійне покликання та що є предметом його праці. Третя група – учні, що не орієнтовані на професію пси-

холога й показали низький рівень сформованості спрямованості – 63,14%. Вони склали найбільший відсоток від загальної кількості респондентів. Наведемо деякі приклади анкетних відповідей учнів цієї групи: "Я не знаю, що таке професія психолога"; "Я не розумію, чим займається психолог"; "Я не замислювався про те, що дають знання з психології сучасній людині"; "Я не уявляю, які можливості відкриє професія психолога для моєї творчої самореалізації"; "Я не уявляю, де може працювати психолог".

Наступним завданням нашої роботи було проведення індивідуальних бесід із старшокласниками для отримання більш об'ємної інформації про їхні уявлення щодо майбутньої професії психолога, професійні бажання та їхні індивідуальні особливості, чи відповідають вони вимогам професії психолога. Проаналізувавши відповіді старшокласників, можна сказати, що вони є типовими та стереотипними. Наприклад, на вибір їхньої майбутньої професії вплинуло бажання "пізнати себе та інших", "допомагати людям з вирішенням їхніх проблем", "навчитися встановлювати довірчі стосунки з людьми", "психологія – цікава наука". Про необізнаність щодо цієї професії свідчать відповіді: "психолог і психіатр – це те саме", "психолог – це добрий чарівник, який усе знає й уміє", "у мене буде власний кабінет", "гарний матеріальний стан". З цього випливає, що професійні мотиви старшокласників сформовані недостатньо, зміст діяльності не усвідомлюється.

Цікаво те, що під час бесіди з учнями ми побачили, що незначна кількість старшокласників продемонструвала стійкі мотиви вибору професії психолога та наявність певного інтересу до психології: "вирішити свої власні психологічні проблеми", "завдання психолога – спрямувати людину на правильний шлях, повернути до нормального життя", "бути корисним людям як професіонал своєї справи", "професія психолога мені подобається, і я бачаю в ній особистісний сенс", "психолог повинен бути відповідальним, толерантним".

За результатами індивідуальної бесіди виокремилась група старшокласників, які чітко розуміють, що входить до професії психолога, але їх виявилось набагато менше, ніж тих, що взагалі не зорієнтовані на якусь професію, а надто на професію психолога. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що результати анкетування та індивідуальних бесід із старшокласниками продемонстрували, що невелика кількість старшокласників має високий рівень сформованості спрямованості на професію психолога.

Збагачення профорієнтаційної роботи пізнавальним змістом – це засіб гуманного підходу до кожної особистості, надання їй можливості виявляти свій творчий потенціал, відчувати себе відповідальною за своє професійне життя. Формування спрямованості старшокласників на майбутню професію психолога буде ефективним, якщо системна та цілеспрямована профорієнтаційна робота буде проходити червоною ниткою через увесь навчально-виховний процес шкільного навчання.

**Висновки.** Нами було проведено дослідження, метою якого було з'ясувати рівні сформованості спрямованості старшокласників на професію психолога. Для перевірки рівнів сформованості спрямованості старшокласників на професію психолога було використано комплекс методик.

Дослідження продемонструвало, що більшість старшокласників, які бажають обрати в майбутньому професію психолога, характеризує здебільшого низький рівень сформованості спрямованості в період навчання в загальноосвітньому навчальному закладі. Це виявляється у відсутності сформованих чітких уявлень про особливості, специфіку майбутньої професії психолога, в незнанні вимог професії до особистості психолога та в орієнтації переважно на зовнішні характеристики. Старшокласники демонструють такі характеристики вибору професії психолога: 1) комунікативні мотиви; 2) бажання допомогти людям, своїм близьким (бажання допомагати вирішувати проблеми та попереджати їх); 3) бажання вирішити свої власні психологічні проблеми, здобути певні навички (вирішення конфліктів, розуміння себе та інших), власне особистісне зростання й розвиток.

Формування спрямованості старшокласників на професію психолога є важливим завданням професійного становлення майбутнього фахівця, що ґрунтується на стійкій внутрішній мотивації до майбутньої професії.

Перспективним напрямком наших подальших досліджень є вдосконалення шляхів оптимізації профорієнтаційної роботи засобами індивідуального підходу, низкою заходів, метою яких є підвищити внутрішню мотивацію старшокласників до самопізнання, вибору професії відповідно до їхніх індивідуально-психологічних особливостей. Тому необхідно формувати в процесі шкільного навчання цілісний образ майбутньої професійної діяльності.

Ми вважаємо, що зміст профорієнтаційної роботи повинен орієнтуватися на подальше вдосконалення здатності старшокласників до самопізнання, свідомого, виваженого вибору професії, яка певною мірою визначає якість життя.

### **Список використаних джерел**

1. Васильев Я.В. Футурреальная психология личности : монография / Я.В. Васильев. – Николаев : Илион, 2007. – 519 с.
2. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
3. Максименко С.Д. Психология личности / С.Д. Максименко, К.С. Максименко, М.В. Палуча. – К. : Вид-во ТОВ "КММ", 2007. – 296 с.
4. Максименко С.Д. Генезис существования личности / С.Д. Максименко. – К. : Изд-во ООО "КММ", 2006. – 240 с.

5. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности / В.С. Мерлин. – М. : Педагогика, 1986. – 256 с.
6. Павлютенков Е.М. Управление профессиональной ориентацией в общеобразовательной школе / Е.М. Павлютенков. – Владивосток : Изд-во Дальневосточного университета, 1990. – 152 с.
7. Платонов К.К. Структура и развитие личности / К.К. Платонов. – М. : Наука, 1986. – 255 с.
8. Психология. Словарь / под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
9. Психологічна енциклопедія / [автор-упорядник О.М.Степанов]. – К. : Академвидав, 2006 – 424 с.
10. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2001. – 720 с.
11. Семиченко В.А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологи. Модуль "Направленность". (Лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы) / В.А. Семиченко. – К. : Милленниум, 2004. – 521 с.

### **Spisok vikoristаниh dzherel**

1. Vasylyev Ja.V. Futurreal'naja psyhologyja lychnosty : monografyja / Ja.V. Vasylyjev. – Nykolaev : Ylyon, 2007. – 519 s.
2. Leont'ev A.N. Dejatel'nost'. Soznanye. Lychnost' / A.N. Leont'ev. – М. : Polytyzdat, 1975. – 304 s.
3. Maksymenko S.D. Psyhologija osobystosti / S.D. Maksymenko, K.S. Maksymenko, M.V. Palucha. – К. : Vyd-vo TOV "KMM", 2007. – 296 s.
4. Maksymenko S.D. Genezys sushhestvovanyja lychnosty / S.D. Maksymenko. – К. : Yzd-vo OOO "KMM", 2006. – 240 s.
5. Merlyn V.S. Oчерk yntegral'nogo yssledovanyja yndyvydual'nosty / V.S. Merlyn. – М. : Pedagogyka, 1986. – 256 s.
6. Pavljutenkov E.M. Upravlenye professyonal'noj oryentacyej v obshheobrazovatel'noj shkole / E.M. Pavljutenkov. – Vladyvostok : Yzd-vo Dal'nevostochnogo unyversyteta, 1990. – 152 s.
7. Platonov K.K. Struktura y razvytye lychnosty / K.K. Platonov. – М. : Nauka, 1986. – 255 s.
8. Psyhologyja. Slovar' / pod obshh. red. A.V. Petrovs'kogo, M.G. Jaroshevskogo. – [2-е yzd., yspr. y dop.]. – М. : Polytyzdat, 1990. – 494 s.
9. Psyhologichna encyklopedija / [avtor-uporjadnyk O.M.Stepanov]. – К. : Akademvydav, 2006 – 424 s.
10. Rubynshtejn S.L. Osnovy obshhej psyhologyy / S.L. Rubynshtejn. – SPb. : Pyter, 2001. – 720 s.



11. Semychenko V.A. Проблемы мотивации поведения у дееспособного человека. Модульный курс психологии. Модуль "Направленность". (Лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы) / V.A. Semychenko. – К. : Myllennyum, 2004. – 521 с.

*S.V. Kuznetsova The problem of formation of orientation of high school students to the profession of psychologist. It deals with the actual problem of forming direction of high school students to the profession of the psychologist. It is noted that at the present time, one of the important tasks of education is to create the focus on a young person's future career while studying in secondary schools. It is revealed the views of domestic and foreign scientists at the definition of "directionality", which is interpreted as the "ability"; "desire, personal meaning"; "lifestyle, settings"; "desires, interests, inclinations, aspirations, ideals, beliefs"; "motives and values"; "behavior and human activities"; "beliefs, attitudes"; "meaning of life"; "worldview". The levels of the development of the direction of high school students who choose the profession of "Psychology" are characterized: high (professional interests of the student are meaningful and sustainable); secondary (senior high school student career interests are limited); lowest (professional interests of senior pupils have no strong interest in special knowledge). The results of the study which aimed to determine levels of the development of direction of high school students to the profession of psychology during their studies in secondary schools are analyzed. It is determined that the most of seniors characterize most of the low level of development focus, which is found in the lack of clear understanding of the existing features, specificity of future profession of psychologist, not knowing the individual requirements of the profession of psychologist oriented mainly on the external characteristics. In further studies, the ways of improvements can optimize career guidance with personal approach, a number of measures that aim to increase the inner motivations of senior pupils to self-knowledge, career choices according to their individual psychological characteristics.*

**Key words:** directionality, high school students, levels of direction, psychologist.

Отримано: 8.03.2015 р.

УДК[615.851:159.942]:612.17

*В. П. Культенко*

## **ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ ТА ПІДТРИМКА КАРДІОЛОГІЧНИХ ХВОРИХ З НЕГАТИВНИМИ ЕМОЦІЙНИМИ ПЕРЕЖИВАННЯМИ ЗА ДОПОМОГОЮ СТВОРЕННЯ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ ТА ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНОГО ПОГЛЯДУ НА НАВКОЛИШНІЙ СВІТ**

*В.П. Культенко. Психологічна корекція та підтримка кардіологічних хворих з негативними емоційними переживаннями за допомогою створення копінг-стратегій та формування гармонійного погляду на навколишній світ. Ця робота стосується основних аспектів діагностики нега-*